

2

ANALIZA PRZYPADKU. OCENA STOPNIA DEGRADACJI I POTENCJAŁU TERENU

2.1 Wybór terenu do badań

Warunkiem wypracowania właściwej koncepcji zagospodarowania terenu jest jego rozpoznanie przyrodnicze, geologiczno-górnictwo oraz społeczno-środowiskowe. Oceny terenu dokonać może jedynie wyspecjalizowana kadra.

Zamiarem Autorów niniejszego opracowania był dobór do dalszych rozważań i analiz terenu zdegradowanego zlokalizowanego na Śląsku *reprezentatywnego z punktu widzenia przekształceń*. Na takich bowiem terenach jak w soczewce skupia się cały wachlarz problemów pojawiających się wszędzie tam, gdzie do niedawna osią funkcjonowania był przemysł wydobywczy.

Do dalszych rozważań wybrano teren zlokalizowany w gminie Mszana, rozciągający się wzdłuż autostrady A1, gdzie stopień przekształceń środowiska związane z działalnością górnictw widać już z okien przejeżdżających samochodów. Przekształcony teren budzi u obserwatora mieszane uczucia: z jednej strony urokliwe zalewiska, z drugiej nadpowierzchniowe składowiska odpadów pogórnictwa. To typowy pejzaż Górnego Śląska.

2.2 Analiza przestrzenna i funkcjonalna terenu

Analizowany teren leży w obrębie gminy Mszana w sołectwie Połomia, a w południowo-wschodniej części w obrębie miasta Jastrzębia Zdroju [49]. Z uwagi na zagospodarowanie złoża, stanowi on część terenu górnictwa JSW SA. KWK „Borynia-Zofiówka-Jastrzębie” Ruch „Jas-Mos” (załącznik 1 – mapa 1).

Przez teren górnictwa rozumie się przestrzeń, w której mogą ujawnić się wpływy eksploatacji górnictwa, w tym deformacje powierzchni.

Zalewisko oznaczone na mapie przez ws 73/99 powstało na rzece Szotkówce. Jest ono pierwszym zalewiskiem, licząc w kierunku przepływu rzeki. Zalewiska powstały również w dalszej części biegu Szotkówki, leżą jednak poza terenem objętym niniejszą pracą. Maksymalna objętość zalewiska jest oceniona na 68400m³ wody.

W obrębie rozpatrywanego terenu znajduje się jeszcze kilka zbiorników wodnych o mniejszej i znacznie mniejszej objętości. Większość z nich powstała na skutek deformacji terenu pod wpływem eksploatacji górniczej, a niektóre z nich są stawami.

W bezpośrednim sąsiedztwie zalewiska ws 73/99 przebiega ulica Wolności. Posiada ona dość duże znaczenie dla ruchu kołowego. Od ulicy Wolności odgałęziają się ulica Wiejska przy północnej granicy rozpatrywanego obszaru, ulica Połomska przy zachodniej stronie rozpatrywanego obszaru. Od wymienionych dróg odchodzi kilka dróg o mniejszym znaczeniu, np. ulica Dworska, ul. Okrężna, ul. Morcinka.

W pobliżu południowej granicy rozpatrywanego terenu będzie przebiegała Droga Główna Południowa, obecnie znajdująca się w budowie. Wzdłuż zachodniej granicy przebiega autostrada A-1. Na terenie występuje budownictwo rozproszone, stanowiące budynki mieszkalne oraz gospodarcze. Wzdłuż dróg przebiegają wodociągi oraz instalacja energetyczna. W części południowo-wschodniej rozpatrywanego terenu znajduje się zwałowisko odpadów górniczych „Pochwacie”, należące do KWK „Borynia-Zofiówka-Jastrzębie”, Ruch „Zofiówka” (załącznik 1 – mapa 1).

2.3 Rys historyczny i kulturowy

Analizowany obszar pogórnicy położony jest w gminie Mszana, należącej do powiatu wodzisławskiego, zlokalizowanego w południowo-zachodniej części województwa śląskiego.

Geograficznie leży on w Kotlinie Raciborsko-Oświęcimskiej, w południowo-wschodniej części Płaskowyżu Rybnickiego [47]. Ziemie te, zasiedlane od czasów przedhistorycznych, po okresie wędrówek ludów na przełomie er i wpływów różnorodnych kultur (rzymskiej, celtyckiej), we wczesnym średniowieczu podlegają osiedlaniu się plemion słowiańskich. U zarania państwa polskiego tereny te stały się jego częścią, jednak bieg dziejów sprawił, że Polska stopniowo traciła nad nimi kontrolę, na rzecz czeskich i niemieckich właścicieli ziemskich oraz dostojników kościelnych. Podstawą rozwoju ośrodków zarówno miejskich jak i wiejskich był handel oraz rzemiosło uprawiane przez zamieszkałą tu ludność w przeważającej mierze polską. W średniowieczu teren ziemi wodzisławskiej utworzył Wodzisławskie Państwo Stanowe [2].

W połowie XVIII wieku po zagarnięciu Śląska przez Prusy odbywa się wzmożona kolonizacja i germanizacja terenu. W początkowym etapie rządów pruskich następuje rozbudzenie działalności przemysłowej regionu – głównie wydobywczej. W 1807 roku ma miejsce zniesienie poddaństwa chłopów, jednak zbyt wygórowane odszkodowania, jakie żądają obszarnicy za uwłaszczenie doprowadza do wybuchu powstania chłopskiego [15]. Wzrasta liczba kopalń, co przekłada się na zwiększenie wydobycia węgla; prowadzona jest działalność hutnicza. W rozwijających się ośrodkach przemysłowych odnotowuje się zmiany demograficzne ludności.

Obszary wiejskie są z reguły stabilniejsze, jeśli chodzi o zachowanie kultury, tradycji i tożsamości, niż dynamicznie zmieniające się życie miejskie. Podobnie zmiany narodowościowe nie następują tak gwałtownie jak w miastach. Fakt ten miał wpływ na wynik plebiscytu przeprowadzonego na Górnym Śląsku w 1921 roku. Mieszkańcy miast głosowali